

Lunds universitet

Socialhögskolan

Socialt arbete med inriktning på kulturmöten och integration

Termin 6 Vårterminen 2006.

”MAN BORDE KANSKE PRATA MED DE SOM MAN TYCKER ILLA OM”-

TRE ELEVGRUPPERS ARBETE MOT RASISM

Författare: Therese Englund

Handledare: Pernilla Liedgren Dobronravoff

Abstract

The aim was to investigate three anti-racist groups of pupils, their thoughts about respectively their work against racism. The aim was divided into the following questions:

- What is, according to the groups, racism and what does the situation look like at the schools?
- What does the dynamics in the group look like?
- What courses of action are the groups using and how can they improve their work?
- How can the groups be described according to the terms work group and basic assumption group?

To answer these questions I made three group interviews, one with each group. I analysed the results partly according to earlier research and literature, partly according to the group theory of WR Bion, using the terms work group and basic assumption group.

My conclusion is that the word racism seems to have been affected by inflation, since the groups include bullying as well as anti-racists. It's difficult to say if the groups have reached success or not since, in spite of the efforts towards the whole school, only a limited amount of pupils have chosen to join the groups. To really make a difference it is important that both pupils and staff cooperate.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	SID
FÖRORD.....	4
1. INLEDNING	5
1.1 PROBLEMFÖRMULERING.....	5
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.3 METOD	7
1.4 METODREFLEKTION	8
1.5 URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR	9
1.5.1. <i>Presentation av skolorna och Ungdom Mot Rasism</i>	10
1.6 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	11
1.7 DISPOSITION.....	11
2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	11
2.1 TIDIGARE FORSKNING OCH ANNAN LITTERATUR	11
2.1.1 <i>"Pow-wow kan inte frälsa hela skolan"</i> -Antirasistisk verksamhet på en grundskola	12
2.1.2 <i>Toolkit for tackling racism in schools</i>	13
2.1.3 <i>Anti-Racist Work with Young People</i>	13
2.1.4 <i>När ord blir handling</i>	14
2.2 GRUPPTEORI ENLIGT W.R. BION	14
3. REDOVISNING AV EMPIRI.....	16
3.1 RASISM, ANTIRASISM OCH SITUATIONEN PÅ SKOLAN	16
3.1.1 <i>Begreppen rasism och antirasism</i>	16
3.1.2 <i>Förklaringsmodeller till rasism</i>	17
3.1.3 <i>Situationen på skolorna</i>	18
3.2 GRUPPEN OCH DESS DYNAMIK.....	19
3.2.1 <i>Organisation och syfte</i>	19
3.2.2 <i>Gruppens medlemmar</i>	20
3.2.3 <i>Konflikter inom gruppen</i>	21
3.2.4 <i>Intervjuprocessen</i>	22
3.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT I ARBETET MOT RASISM	23
3.3.1 <i>Arbetsätt mot rasism</i>	23
3.3.2 <i>Hinder och förbättringar</i>	25
4. ANALYS	27
4.1 ANALYS UTIFRÅN TIDIGARE FORSKNING OCH ANNAN LITTERATUR	27
4.2 ANALYS UTIFRÅN BIONS GRUPPTEORI.....	29
5. AVSLUTNING	32
5.1 SAMMANFATTNING	32
5.2 SLUTDISKUSSION.....	33
REFERENSER	36
BILAGA 1 INTERVJUGUIDE	37

FÖRORD

Det har funnits tillfällen under uppsatsskrivandet då allt känts hopplöst och problemen oöverkomliga. Några exempel är när jag vid första handledningen insåg att jag hade valt ett alldeles för brett forskningsområde, när jag hade problem med att få gjort intervjuerna innan eleverna fick påsklov och de gånger jag suttit framför datorn med öronproppar för att undkomma ljudet från pågående lägenhetsrenovering. Det har som tur var också funnits tillfällen då arbetet flutit på bra och när jag sett ett ljus i tunneln, exempelvis när alla intervjuer var genomförda och när vädret tillät arbete utomhus. Till sist har jag nu kommit till den tidpunkt som jag sett fram emot en lång tid, uppsatsen är färdig för kopiering.

Det finns flera personer som jag skulle vilja tacka. Först och främst ett stort tack till de undersökta grupperna, utan er medverkan hade det helt enkelt inte varit möjligt. Jag skulle också vilja tacka alla er som på ett eller annat sätt kommit med råd och stöd i uppsatsarbetet, särskilt min handledare Pernilla Liedgren Dobronravoff. Slutligen vill jag även tacka vänner och familj som fått mig att koppla bort tankarna på uppsatsen ibland.

1. INLEDNING

1.1 PROBLEMFÖRMULERING

Eftersom Sverige är ett demokratiskt land är yttrandefrihetsgrundlagen en av landets viktigaste lagar. Inledningen av yttrandefrihetsgrundlagens portalparagraf lyder som följer:

Varje svensk medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad rätt enligt denna grundlag att i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar offentligen uttrycka tankar, åsikter och känslor och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Alla människor har alltså rätt att uttrycka sin åsikt, vad frågan än gäller. Av lagen om förbud mot diskriminering och brottsbalken framgår det dock att det finns vissa begränsningar. Enligt den förstnämnda är det inte tillåtet att diskriminera någon på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. I brottsbalken 16 kap 8 § framgår det dessutom att hets mot folkgrupp, vilket innebär att någon ”i uttalande eller annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning”, kan leda till fängelsestraff (Svensk lag, 2004).

Denna uppsats kommer att handla om rasism, vilket är ett ämne som berör ovannämnda lagparagrafer. Men vad är då rasism? Enligt Anthony Giddens (2003) innebär rasism att man tillskriver en grupp, som har fysiskt medfödda drag gemensamma, egenskaper som rör överlägsenhet eller underlägsenhet. Giddens menar att rasism i dagens samhälle dock inte behöver vara biologiskt grundad utan även kan vara kulturell. Kulturell rasism innebär diskriminering på grund av kulturella eller religiösa skillnader där majoritetskulturen betraktas överlägsen olika minoritetskulturer.

Att rasism och nazism är ett aktuellt problem råder det inga tvivel om. Den senaste tiden har man kunnat läsa flera tidningsartiklar om ämnet. De har bland annat handlat om att Nationalsocialistiskt front ställer upp i kommunvalet i flera kommuner i höst, att det kan leda till böter att kalla någon för svartskalle och att värnpliktiga med nazistiska sympatier skickas hem (sydsvenskan, 060425-26). En artikel som skapade debatt handlade om att högstadiel elever i Kungälv riskerar att bli underkända i samhällskunskap om de sympatiserar

med rasistiska och nazistiska organisationer. I diskussioner som följde ifrågasatte man om detta verkligen var möjligt (sydsvenskan.se, 060329). Frågan är vilka krav och möjligheter det finns när det gäller det antirasistiska arbetet mot rasism på svenska skolor. Innan jag går vidare i denna diskussion krävs det här en definition av antirasism.

Antirasism är ett begrepp vars definition varierar med definitionen av rasism. Dadzie (2001, s 92) menar att antirasism ”describes the conscious effort people make to challenge and combat racism in all its behavioural and institutional forms”. En liknande definition är ”it refers to those forms of thought and/or practise that seek to confront, eradicate and/or ameliorate racism” (Bonnett, 2000, s 4). Kritiska röster anser dock att antirasism i själva verket medverkar till indelningen av människor i olika raser eftersom begreppen rasism och antirasism är sammanlänkade (a.a.). Antirasism innebär alltså enligt ovanstående definitioner att man arbetar aktivt mot rasism. Jag anser dock att begreppet kan ha en bredare innebörd som innefattar alla som inte har rasistiska åsikter.

Skolans verksamhet regleras dels av skollagen, dels av läroplanen. I skollagen står det att ”Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar.” samt att de som arbetar inom skolan ”aktivt (ska) motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.” (skollagen 1 kap 2 §) Även i läroplanen slår man fast att det är viktigt att arbeta mot rasism och främlingsfientlighet:

Skolan skall främja förståelse för andra människor/.../Ingen skall i skolan utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier ska aktivt bekämpas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser (lpo94).

I den kommun jag har undersökt menar kommunstyrelsens ordförande att rasism bäst motverkas genom åtgärder inom skolan eftersom det är där grunden läggs för demokratiska värderingar. Därför har kommunens Barn och utbildningsförvaltning under det senaste året stramat upp arbetet på skolorna, bland annat genom att anta nya riktlinjer för arbetet mot främlingsfientlighet och annat som strider mot den demokratiska värdegrunden.

Diskussionen om hur *man* kan arbeta mot rasism och främlingsfientlighet på skolor syftar oftast på vad skolläring och personal kan göra, ibland även i samarbete med elevernas

föräldrar. Det jag saknar i debatten är vad eleverna själva kan göra för att bidra till arbetet. Jag anser att eleverna ska ses som en viktig resurs som inte ska glömmas bort. Därför kommer jag i denna undersökning fokusera på elevgrupper på högstadiet och gymnasiet som uttalat arbetar mot rasism.

Den teori jag kommer att knyta min empiri till är Bions gruppteori som inkluderar begreppen arbetsgrupp och grundantagandegrupp. Bion menar att grupper skiftar mellan att vara arbetsgrupper och grundantagandegrupper. Arbetsgruppen arbetar effektivt med gruppens syfte medan grundantagandegrupperna baserar sitt arbete på ett grundantagande, dvs. syftet är något annat än det var från början. Det finns enligt Bion tre sorters grundantagandegrupper; kamp/flyktgrupp, beroendegrupp och parbildningsgrupp.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Mitt syfte är att undersöka hur tre antirasistiska elevgrupper arbetar mot rasism. Jag har delat in mitt syfte i följande frågeställningar:

- Vad är, enligt grupperna, rasism och hur ser situationen ut på skolan?
- Hur ser gruppdynamiken ut i grupperna?
- Vilka tillvägagångssätt använder gruppen och hur kan de förbättra sitt arbete?
- Hur kan grupperna beskrivas utifrån Bions begrepp arbetsgrupp och grundantagandegrupp?

1.3 METOD

Jag har valt att göra en kvalitativ undersökning i form av gruppintervjuer med tre grupper. Anledningen till att jag valde att göra intervjuer var att jag ville få utförliga svar och kunna ställa följdfrågor. Att jag gjorde gruppintervjuer var dels för att jag var intresserad av hur de arbetar som grupp, dels för att jag ville få igång en diskussion där de kunde bygga vidare på varandras svar. Under intervjuerna använde jag mig av en frågeguide (se bilaga 1), men lät gruppen diskutera relativt fritt. Min roll bestod mest av att styra upp diskussionen och leda in gruppen på intervjuguidens frågor. Eftersom gruppens diskussion styrde vilken ordningsföljden på frågorna var standardiseringsgraden relativt låg.

Intervjuerna ägde rum på respektive skola. Fördelen med detta är att de intervjuade känner sig hemma och därmed har lättare för att hantera situationen. Under intervjuerna använde jag mig av en bandspelare. Fördelen med att använda bandspelare var att jag då kunde koncentrera mig på att styra diskussionen istället för att anteckna vad som sades. En annan fördel var att jag kunde iaktta kroppsspråk och gruppdynamiken aktivare. Trost (1997) menar att en nackdel med att använda bandspelare är att intervjupersonerna kan bli hämmade i sina svar. En annan nackdel som jag fick erfara var att tekniken kan fela. Därmed gick jag miste om delar från intervjuerna på skola A och B. Som ett komplement till bandspelaren valde jag att direkt efter varje intervju skriva ner minnesanteckningar.

Från början var tanken att jag även skulle göra observationer genom att närvara vid ett ordinarie möte med varje grupp. Detta fullföljdes inte eftersom grupperna inte hade något möte under den tidperioden jag hade möjlighet att göra observationerna.

Sammanställningen av intervjuerna delades in i fyra steg där steg ett var att transkribera intervjuerna. Utgångsläget för transkriberingen var att så ordagrant som möjligt skriva ner vad de intervjuade sa. Dock uppstod det vissa problem då delar av de två första intervjuerna inte tagits upp på bandet. Ett annat undantag var att jag inte skrev ut en del småord, t.ex. mm och eh, då det inte skulle tillföra materialet någonting. Slutligen hoppade jag även över en del diskussioner från intervjun med grupp C då dessa handlade om sidospår som inte rörde ämnet. Steg två var att sortera materialet i sju olika teman med hjälp av färgglada pennor. Steg tre var att med hjälp av datorns ordbehandlingsprogram klippa och klistra och på så sätt sortera materialet utifrån mina teman. Slutligen bestod steg fyra av att presentera empirin skriftligt med mina frågeställningar och ovannämnda teman som utgångspunkt. Analysen av empirin har jag valt att dela in i två delar där den första är relaterad till tidigare forskning och annan litteratur och den andra analyseras utifrån W.R. Bions gruppteori.

1.4 METODREFLEKTION

Jan Trost tar i *Kvalitativa intervjuer* (1997) upp för- och nackdelar med gruppintervjuer. En fördel är möjligheten till interaktion mellan gruppmedlemmarna och att kunna bygga vidare på varandras tankar. Detta var viktigt för mina intervjuer eftersom det inte fanns några korrekta svar på mina frågor i min intervjuguide, utan det handlade om att få igång en diskussion. Trost är kritisk till gruppintervjuer då han menar att det kan leda till att någon i gruppen blir väldigt dominant och någon annan inte säger så mycket. En annan nackdel är att

avvikande åsikter kan falla bort då deltagarna på grund av grupptrycket kan enas om en lämplig åsikt.

Jag anser att syftet med gruppintervjuerna uppnåddes eftersom det blev mycket diskussion mellan deltagarna och de byggde vidare på varandras tankar. Under mina intervjuer blev jag dock medveten om en del av nackdelarna som Trost beskriver då det både fanns tysta och dominanta personer. Jag försökte få de tysta att prata mer genom att vända mig mot dem, men det gav så gott som inget resultat. Ett annat problem var att diskussionerna lätt gled från det egentliga ämnet och hamnade på sidospår. Det blev ibland svårt att föra tillbaka diskussionen på intervjuguidens frågor utan att avbryta någon.

1.5 URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR

En avgränsning jag har gjort är att bara intervjua de antirasistiska elevgrupperna. Jag har alltså inte undersökt hur skolan i övrigt arbetar mot rasism eller frågat lärare och andra elever på skolan hur de ser på gruppens arbete. En annan avgränsning är att jag har inriktat mig på en kommun istället för att göra en jämförelse mellan olika kommuner. Jag ansåg att en jämförelse mellan dessa skolor var intressant i sig.

Valet av intervjupersoner inleddes med att jag informerade mig om vilka grupper som fanns på skolorna. En av grupperna hade jag kommit i kontakt med under min praktiktermin, den andra var med i en tidningsartikel och den tredje hittade jag i en fotokatalog. Jag ringde därefter kommunens Ungdom Mot Rasism- grupp för att höra om där fanns fler grupper. Svaret var att två andra grupper höll på att startas, men att annars var det de tre grupper jag redan fått tag på som fanns. Via mina handledare från praktiken som skolkurator tog jag reda på vem jag skulle vända mig till i grupperna. Under det fortsatta arbetet hade jag kontakt med gruppernas kontaktpersoner via mail och telefon.

Då det skulle vara omöjligt att göra en gruppintervju med hela grupperna valde jag att intervjua fem från varje grupp, ett antal som Trost (1997) menar är hanterligt för en gruppintervju. Vilka fem som skulle representera gruppen lät jag gruppen själv bestämma då jag inte hade någon kännedom om grupperna och medlemmarna. Jag är medveten om att detta kan ha påverkat intervjuaren även om de intervjuade skulle representera hela gruppen. Att jag hade haft kontakt med en av grupperna under min praktik anser inte jag har haft någon betydelse för svaren eftersom jag då endast gick bredvid min handledare.

Utgångspunkten var alltså fem deltagare, men i slutänden varierade det mellan tre och sex stycken. Tiden för intervjun med grupp A blev hastig bestämd och en del av gruppens medlemmar var inte i skolan. De som intervjuades var de fem som deras kontaktperson snabbast kunde få tag på. Vid intervjun med grupp B var sex av gruppens medlemmar närvarande. Jag lät alla vara med då jag ansåg att det skulle vara hanterbart ändå. Att de var sex personer spelade inte så stor roll då en av de knappt sa något och en annan var tvungen att gå till lektion mitt under intervjun. Även grupp C hade svårt att få tag på medlemmar som kunde ställa upp på intervju och det blev bara tre deltagare. Detta medförde dock inget problem i brist på material då de var mycket aktiva i diskussionen. Då jag under intervjun fick reda på att gruppen bestod av många starka viljor varav personen som jag haft kontakt med var en av dem, har jag reflekterat över hur detta kan ha påverkat dels vilka som var med vid intervjun, dels det faktum att de bara var tre stycken.

1.5.1. Presentation av skolorna och Ungdom Mot Rasism

Skola A är en högstadieskola, årskurs 6-9, med ca 400 elever. De intervjuade berättar att skolan inte har så många elever med utländsk bakgrund. Skola B är en gymnasieskola med ca 600 elever. Skolan har dels yrkesförberedande program, dels det individuella programmet. Majoriteten av eleverna har svensk bakgrund. Skola C är en gymnasieskola med ca 1100 elever. Skolan har både yrkesförberedande och teoretiska program. De intervjuade menar att det är en blandning mellan elever med svensk och utländsk bakgrund.

Då två av grupperna är lokalgrupper till riksorganisationen Ungdom Mot Rasism (UMR) anser jag att det är angeläget med en presentation av denna organisation. Riksorganisationen Ungdom Mot Rasism bildades i maj 1996 som en fortsättning på den svenska delen av Europarådets kampanj mot främlingsfientlighet, rasism, antisemitism och intolerans. Det är en politisk och religiöst obunden ungdomsorganisation vars syfte är att stödja ungdomars eget engagemang i arbetet mot rasism, nazism, främlingsfientlighet, fördomar, diskriminering, mobbning och andra sorters förtryck. En stor del av organisationens arbete bedrivs i de lokalgrupper som finns runt om i Sverige. Policyn för Ungdom Mot Rasisms arbete är att:

- Ungdom Mot Rasism hjälper människor som är utsatta för rasism.
- Ungdom Mot Rasism arbetar för att medvetandegöra hur rasism tar sig uttryck i samhället.
- Ungdom Mot Rasism stödjer människor som har tagit ställning mot rasism.

(www.umr.nu 060328)

1.6 ETISKA ÖVERVÄGANDEN

En viktig fråga jag reflekterade över var om kommunens namn skulle skrivas ut eller inte. Jag kom fram till att det bästa var att inte skriva ut det eftersom jag då skulle riskera skolornas anonymitet då det är ett begränsat antal antirasistiska elevgrupper på kommunens skolor. Följaktligen har jag inte heller skrivit ut skolornas namn utan valt att kalla dem skola A, B och C. Genom att inte skriva ut kommunens namn har det varit möjligt att göra en kort presentation av varje skola. För att inte röja kommunens namn har jag undvikit att källhänvisa det avsnitt i problemformuleringen som handlar om den enskilda kommunen.

När intervjuer görs med barn eller ungdomar bör man alltid tänka på vilka etiska aspekter detta kan medföra. Inför intervjuerna informerade jag därför gruppens kontaktperson om att omyndigas vårdnadshavare ska vara informerade. Då undersökningen inte rör ett etiskt känsligt ämne ansåg jag dock inte att det skulle innebära några problem att intervjua ungdomarna. För övrigt var de intervjuade inte intressanta som individer utan som grupp.

En etisk aspekt av att göra gruppintervjuer är att man inte kan garantera tystnadsplikt mellan intervjupersonerna. Dock anser jag inte att detta var ett problem, dels för att intervjuerna till största del berörde gruppens arbete och inte personliga förhållanden, dels för att de arbetar som en grupp och redan bör känna till varandras åsikter kring ämnet.

1.7 DISPOSITION

I uppsatsens andra kapitel kommer jag att redogöra för de teoretiska utgångspunkter jag har i mitt arbete. Dessa utgörs dels av tidigare forskning och annan litteratur kring ämnet, dels av W.R. Bions gruppteori som inkluderar begreppen arbetsgrupp och grundantagandegrupp. I uppsatsens tredje kapitel redovisar jag den empiri jag inhämtat under intervjuerna. I kapitel fyra sker analysen där jag knyter samman de teoretiska utgångspunkterna med empirin. Det femte och sista kapitlet består av sammanfattning och slutdiskussion.

2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

2.1 TIDIGARE FORSKNING OCH ANNAN LITTERATUR

Den forskning som jag funnit mest användbar är magisteruppsatsen *"Pow-wow kan inte frälsa hela skolan"* -Antirasistisk verksamhet på en grundskola av Aron Cwifeld (2003). Två böcker som också behandlar hur man kan arbeta mot rasism är *Toolkit for tackling racism in schools*

av Stella Dadzie (2001) och *Anti-Racist Work with Young people* vars redaktörer är Anna Aluffi-Pentini och Walter Lorenz (1996). Slutligen har Skolverket gett ut broschyren *När ord blir handling* (1995).

2.1.1 "Pow-wow kan inte frälsa hela skolan" -Antirasistisk verksamhet på en grundskola

Pow-wow var ett projekt som skapades 1997 av Europaåret mot rasism i samarbete med organisationen Ungdom Mot Rasism. Syftet med projektet var att starta pow-wow-grupper på högstadie- och gymnasieskolor runtom i Sverige, vilka skulle arbeta mot rasism. Syftet med Cwifelds uppsats "*Pow-wow kan inte frälsa hela skolan*" -Antirasistisk verksamhet på en grundskola är att beskriva hur verksamheten startats, genomförts och utvecklats. I resultatavsnittet skriver Cwifeld att gruppens arbete i början till stor del handlade om att stärka medlemmarna i sina åsikter och lära dem att argumentera mot personer med andra åsikter om rasism och mobbing. Det dröjde minst ett år innan gruppen började arbeta mer aktivt ut mot skolan. Då anordnade de bland annat en antirasistisk dag på skolan och informerade andra elever om sitt arbete. Arbetet med gruppen utvecklades ytterligare när Pow-wow blev en valbar kurs. En av gruppens eldsjälar menar att arbetet då blev mer lättarbetat och fick tydligare struktur. Det finns tre viktiga delar i förklaringen till hur gruppen kunde överleva på skolan. För det första drevs arbetet av två lärare och tillika eldsjälur. För det andra var eleverna intresserade av frågan och visste om gruppens existens. För det tredje fick gruppen stöd från skolledningen (Cwifeld, 2003).

Cwifeld har analyserat materialet utifrån ett mikropolitiskt perspektiv samt använt sig av David Gillborns bok *Racism and antiracism in real schools*. Det mikropolitiska perspektivet innebär att man ser på skolan som en organisation där maktkamp och konflikter mellan olika grupper och individer ständigt pågår. Cwifeld menar dock att Pow-wow-gruppen inte ledde till några större konflikter på skolan, mer än att det inte var omtyckt av lärarna att det tog av lektionstid innan Pow-wow hade blivit en valbar kurs. När Cwifeld jämför skolans arbete med de skolor Gillborn tar upp i sin undersökning pekar han på en skillnad mellan skolorna. Han menar att gruppen på skolan han själv undersökt fokuserar på den egna gruppen och inte på att förändra hela skolan som de skolor Gillborn refererar till har gjort (a.a.) I de skolor Gillborn undersökte startade arbetet i en kärngrupp under ledning av respektive rektor. Sedan nådde det eleverna dels via lärare, dels via skolans policy mot rasism (Gillborn, 1995) Cwifeld menar att man varken skapar mikropolitiska konflikter eller påverkar skolan i antirasistisk riktning när arbetet bara fokuserar på den lilla gruppen. (Cwifeld, 2003)

2.1.2 *Toolkit for tackling racism in schools*

Den första delen av boken *Toolkit for tackling racism in schools* redogör för vad som är viktigt att tänka på när man startar ett arbete mot rasism på en skola, medan den andra delen ger förslag på hur man konkret kan gå till väga, exempelvis med övningar i klassrummet. Boken innehåller även ett flertal kontrollistor som läsaren kan använda sig av. Ett avsnitt jag tyckte var intressant var översikten över olika angreppssätt man kan använda sig av i arbetet mot rasism. Två av de angreppssätt som nämns är det informativa och det multikulturella. Dadzie presenterar för- och nackdelar med de olika angreppssätten samt hur man konkret kan använda dem i arbetet. Det informativa angreppssättet kan exempelvis innebära arbetsuppgifter om ämnet, gästföreläsningar, teaterföreställningar eller information från lokala antirasistkampanjer. Exempel på aktiviteter utifrån det multikulturella arbetssättet är studiebesök, deltagande i multikulturella projekt samt aktiviteter som matlagning, dans och musik. (Dadzie, 2001).

2.1.3 *Anti-Racist Work with Young People*

Anti-Racist Work with Young People är en antologi med ett europeiskt perspektiv. Det jag främst fastnade för var Bärbel Kampmanns kapitel om antirasistiskt arbete i Tyskland. Kampmann redogör först för vad hon anser är målen med antirasistiskt ungdomsarbete. Det första av dessa mål är att lära ungdomarna lägga märke till sociala och politiska strukturer inom vilka rasism uppfyller specifika funktioner. Det andra är att lägga märke till sin egen position inom dessa strukturer och lära sig att utöva informerade val (*informed choices*). Det tredje är att utarbeta lämpliga strategier för konfliktlösning. Det fjärde och sista målet är att lägga märke till sina egna rasistiska tendenser och försöka integrera dem på ett annat sätt (Kampmann, 1996).

Vidare menar Kampmann att rasism kan ha flera funktioner. Ett exempel är att man utser en syndabock för negativa händelser. Indelningen av människor i grupper medverkar även till att utgöra en referenspunkt för den kollektiva identiteten. Slutligen kan rasism fungera som ett skydd mot den personliga osäkerheten. Kampmann ger även exempel på hur rasism kan vara förankrat på olika nivåer. På den strukturella nivån sker det med hjälp av diskriminerande lagar och regler. På den kulturella nivån förankras rasism genom stereotyper, media, språk och reklam. På den individuella nivån är socialisation, generaliserande utifrån enstaka händelser och selektiv uppfattning av ”den andre” exempel på hur rasism kan vara förankrat.

Kampmann menar att rasism ger unga människor en viss stabilitet gällande värden och hierarkier, något som lockar i en värld där mycket är föränderligt (Kampmann, 1996.) .

2.1.4 När ord blir handling

Skolverkets broschyr *När ord blir handling* ger exempel på hur man i svenska skolor har arbetat mot främlingsfientlighet och rasism. Exempelvis kan man använda elever som spjutspetsar. I tre högstadieskolor i Vara kommun valdes två elever ut från varje klass. Dessa utbildades i etniska frågor bland annat genom studiebesök och föreläsningar. Efter utbildningen spred eleverna sin kunskap i andra klasser. (Skolverket, 1995).

2.2 GRUPPTEORI ENLIGT W.R. BION

Den teori jag har valt att använda för analysen av min empiri är W.R. Bions dynamiska gruppteori. Som grund för detta teoriavsnitt kommer jag att använda W.R. Bions bok *Gruppterapi- teorier och erfarenheter* (1974), *Gruppsykologi* av Lars Svedberg (2003) samt *Dynamik i arbetsgrupper- Om gruppprocesser på arbetet* av Kjell Granström (2000). Granström har i sitt kapitel *Wilfred Bion och kollektiva beteenden i grupper* redogjort för hur han och andra forskare tolkar Bions teorier.

Bion utgår från ett psykoanalytiskt perspektiv, speciellt Melanie Kleins objektrelationsteori. Denna handlar om att ett barns relation till sin mamma påverkar individens senare relationer i livet, till exempel i arbetsgrupper. De centrala begreppen i Bions gruppteori är *arbetsgrupp* och *grundantagandegrupp*. En arbetsgrupp är inte bara en grupp individer som samarbetar för att nå ett gemensamt mål utan beskrivs snarare som ett tillstånd när arbetet utförs i gruppen. Detta tillstånd kännetecknas enligt Granström av att gruppen har arbetsuppgiften i fokus hela tiden. Vidare har gruppen ett gemensamt intresse i att få arbetet utfört och därmed finns det en tydlig samarbetsanda i gruppen. Arbetsuppgifterna fördelas i gruppen efter kompetens och arbetet riktas mot handling. Slutligen välkomnas nya idéer och kreativitet (Granström, 2000).

Svedberg (2003) menar att både arbetsgruppen och grundantagandegruppen finns inom samma grupp av människor och att gruppen växlar mellan de olika tillstånden. Arbetsgruppen uttrycker progressionsintresset, medan grundantagandegruppen uttrycker regressionsintresset. När arbetsgruppen förvandlas till en grundantagandegrupp betar sig gruppmedlemmarna som om syftet med gruppen var något helt annat än det var från början.

Bion presenterar tre olika sorters grundantagande; beroendeantagandet, kamp/flyktantagandet och parbildningsantagandet (Bion, 1974). Senare forskare har dock separerat på kamp- och flyktantagandena och använder sig således av fyra grundantaganden (Granström, 2000). Jag kommer främst att utgå ifrån det Bion skrivit om grundantagandegrupperna, men även använda mig av Granströms förklaringar då dessa är tydligare och hans resonemang mer utvecklat. När det gäller kamp/flyktgruppen kommer jag att se detta som ett grundantagande.

Beroendegruppens grundantagande är enligt Bion att de har samlats för att få stöd av en ledare som de är beroende av. Han presenterar ett exempel från en terapigrupp där gruppen förväntade sig att han som ledare skulle lösa alla deras problem och att de därmed inte behövde ta något ansvar själva (Bion, 1974). Granström beskriver liksom Bion beroendegruppen som en grupp där ledaren ses som omnipotent. Därmed anser inte de andra deltagarna att de har något ansvar för arbetet. Om de skulle krävas på ansvar blir de förvirrade då de ser sig själva som hjälplösa och beroende av ledaren. Gruppen visar stor tillit till sådant som ger trygghet, dvs. traditioner, strukturer och bestämmelser. Om det skulle uppstå konflikter förnekas dessa och överlämnas till ledaren (Granström, 2000).

Det som kännetecknar en kamp/flyktgrupp är att grundantagandet innebär att gruppen har en fiende som man antingen försöker bekämpa eller fly från (Bion, 1974). Då gruppen kan drabbas av paranoia kan fienden i många fall vara inbillad. Men istället för att undersöka fienden går gruppen till attack respektive tar till flykt. Granström menar att kampgruppens fiende kan finnas innanför eller utanför gruppen. Om fienden finns utanför gruppen kan den vara en person, en grupp, en institution eller ett regelverk. Om fienden finns i den egna gruppen är det ofta ledaren menar Granström, men det kan likaväl vara någon annan. Om det inte är ledaren som är fienden förväntas han eller hon leda attacken. Samtliga i gruppen är ganska aktiva och deltar i kampen. Det finns inga tecken på solidaritet inom gruppen så eventuella konflikter leder till kamp där den starkaste vinner. Om gruppen istället väljer att fly är konflikter ovanliga då även dessa upplevs som ett krav (Granström, 2000). Exempel på flyktbeteenden är skratt, dagdrömmar och diskussioner om saker som inte hör till ämnet (Granström, 2000). Andra typiska flyktbeteenden är småprat, slarv med tider och frånvaro (Svedberg, 2003).

Det sista grundantagandet resulterar i parbildningsgruppen. Ett av denna gruppens kännetecken är att det inte finns någon ledare. Ledaren är istället någon som ska komma

någon gång i framtiden och lösa alla bekymmer. Gruppen lever på detta hopp om en bättre framtid. Det är oftast ett par personer i gruppen som är mest aktiva, medan de andra intar en mer passiv roll. Gruppmedlemmarna kan vara kreativa, men då handlar det inte om den faktiska arbetsuppgiften. Det är en positiv stämning i gruppen, men under ytan finns konflikter som ej tillåts komma upp till ytan (Granström, 2000).

Bion menar att en grupp växlar mellan att vara en arbetsgrupp och en av de ovan nämnda grundantagandegrupperna. Han menar att det kan växla två till tre gånger under en timmes tid (Bion, 1974). Granström menar dock att senare forskning har visat att växlingarna kan ske 10-50 gånger under en timmes möte (Granström, 2000). Om jag förstår Bion rätt menar han att en grupp endast kan använda sig av en sorts grundantagande, men att det finns olika varianter på detta grundantagande (Bion, 1974).

Bion presenterar även något han kallar specialiserad arbetsgrupp. Denna grupp baserar hela sitt arbete på ett av grundantagandena. De två exempel han ger är kyrkan och armén. Kyrkan kan ses som en beroendegrupp då medlemmarna ser sig som beroende av Gud. En lyckad arbetsinsats tackar de Gud för istället för att själva ta åt sig äran. Armén bygger på kampgrundantagandet och arbetet riktas mot en fiende (Bion, 1974). Granström menar att även dagens fackföreningar, extrema politiska grupper och vissa aktionsgrupper också använder sig av detta grundantagande (Granström, 2000).

3. REDOVISNING AV EMPIRI

3.1 RASISM, ANTIRASISM OCH SITUATIONEN PÅ SKOLAN

Eftersom begreppen rasism och antirasism har olika innebörd beroende på vem man frågar kommer jag i detta avsnitt låta grupperna diskutera begreppen. Avsnittet kommer också att beröra hur grupperna förklarar varför det finns rasism samt hur situationen ser ut på respektive skola. Jag anser att detta är viktiga bakgrundfaktorer för förståelsen kring gruppernas arbete.

3.1.1 Begreppen rasism och antirasism

Samtliga grupper hade liknande beskrivningar av begreppet rasism. I grupp A menade en av de intervjuade att rasism är när man har förutfattade meningar om en annan människa på grund av dennes utseende. I grupp B ansåg någon att det innebar förutfattade meningar om personer som inte har samma ras som en själv. I grupp C beskrev man det som att man tycker

det är något fel på alla som inte är etniskt svenska. Dock anser de intervjuade att rasism är ett brett begrepp. En av de intervjuade i grupp A menar att rasism är så mycket mer än att bara hata utlänningar. I grupp B menar man att det inte bara handlar om gruppen invandrare utan även mot andra grupper i samhället. Vidare menar de att det också kan handla om mobbing. Grupp C påpekar att rasism inte bara handlar om svenskar mot invandrare utan att det likaväl kan vara invandrare mot svenskar. Både i grupp B och C påpekades det att mobbing också är en sorts rasism.

När jag bad grupperna beskriva begreppet antirasism, var grupp A och B kritiska till begreppet. Grupp A menade att eftersom de inte tycker om stereotyper ville de heller inte se antirasister som en stereotyp grupp. Grupp B menade att om man är antirasist är man själv emot alla rasister, vilket kan betraktas som rasistiskt i sig. Vidare menade de att antirasism handlar om att acceptera alla människor, men att man inte behöver acceptera deras åsikter och handlingar. Grupp C menade att antirasism är motsatsen till rasism, det vill säga att alla människor är lika värda och att utseende, kultur, religion eller språk inte ska spela någon roll för hur man blir behandlad. Grupperna B och C menade att man inte behövde vara antingen rasist eller antirasist, utan att man kunde vara något mitt emellan. Ett exempel på detta som grupp B tog upp var att man kan tycka att det är helt fel att misshandla eller döda någon, men att man ändå kan tycka att det är fel att ta in fler invandrare. Gruppen frågade sig om det då kan kallas för rasism. Grupp C tog upp begreppet hobbyrasist och beskrev det som någon som mest pratar och inte agerar. Gruppen menar att det också finns olika nivåer på antirasism. Dels finns det de som är aktivt engagerade, dels de som står för åsikterna och som skulle träda fram aktivt med sina åsikter om det skulle hända något allvarligt.

3.1.2 Förklaringsmodeller till rasism

Grupperna använde sig både av individuella och strukturella förklaringsmodeller till varför rasism uppstår. En av de individuella förklaringsmodellerna är betydelsen av den närmsta omgivningens påverkan på en person. De intervjuade menar att kompisars åsikter och gruppträck spelar en stor roll, liksom föräldrars påverkan och därmed också vilken uppfostran man får. En annan förklaring på individnivå berör de som är med i rasistiska grupper. En av de intervjuade menar att många av de som är med i rasistiska eller nazistiska grupper i själva verket mår jättedåligt, är osäkra på sig själva och känner sig utstötta. Då är det lättare att haka på gruppens åsikter. Att tillhöra en grupp ger dessutom ett visst skydd. En tredje förklaring på individnivå, är rädslan för det okända. När man inte har någon kontakt med invandrare och

inte har någon inblick i deras kultur skapas en rädsla. Detta medför att man drar sig undan istället för att lära känna personen. När man inte känner personerna skapar man sig en uppfattning utifrån vad man hör från sin omgivning. Det leder i sin tur ofta till generaliseringar. En av de intervjuade i grupp B gav exemplet att om man flera gånger hört om invandrare som bråkar är det lätt att generalisera och dra alla över en kam. Detta medför fördomar som drabbar oskyldiga. Istället menar gruppen att man borde tänka på att det lika gärna kan vara svenskar som invandrare som bråkar.

En av de strukturella förklaringar som ges är att samhället bidrar till rasism när det tar in fler invandrare och placerar alla i samma bostadsområde istället för att blanda olika kulturer. Detta menar grupp B leder till att det inte är förrän på gymnasienivå som olika kulturer blandas. En annan grupp menar dock att det även på gymnasienivå är mycket "vi och dom"-grupperingar, något man vill motverka. En annan strukturell förklaring fokuserar på medias makt i skapandet av rädslor och fördomar. En av de intervjuade menar att media alltid skriver när någon med utländsk bakgrund varit inblandad i något, men att det inte gäller svenskar. En annan menar att rädsla för andra kulturer kan uppstå till exempelvis när man läser om män i andra kulturer som slår sina fruar utan att det görs något åt det. En av grupperna menar att det är fel att media ger publicitet åt rasister och nazister. Istället borde mer plats ges åt de som arbetar mot rasism och nazism.

3.1.3 Situationen på skolorna

På skola A menar gruppen att problemen med rasism inte är så stora idag som de har varit tidigare då det bland annat spelades en del nazistisk musik. Men det händer fortfarande att negativa kommentarer yttras om invandrare, till exempel i nyhetsdiskussioner. En förklaring till varför problemen med rasism inte är så stora på skola A, menar gruppen är att där inte finns så många invandrare. Det stora problemet på skolan är istället brist på respekt, både mellan elever och mellan elever och lärare. Detta yttrar sig genom tillmälen som "jävla kärring", "hora" och "bög", genom ryktesspridning och stökiga lektioner.

Gruppen på skola B berättar att det finns mycket problem med rasism på deras skola. Utifrån resultatet av en enkät de gjort bland skolans elever uppskattar de att fördelningen mellan positiva och negativa attityder mot invandrare är 30-70. De menar att problemet är större i en del klasser än andra. I vissa klasser finns det många som öppet säger att de är rasister.

Gruppen på skola C anser inte att man har problem med rasism på skolan. En förklaring de ger är att det är en bra blandning mellan svenskar och invandrare. Tidigare var det några klasskamrater till en av de intervjuade som tyckte att invandrarna kunde gå på en annan skola, men några sådana kommentarer hörs inte längre. Den intervjuade frågar sig om det beror på att klasskamraterna har ändrat åsikt eller om det är för att de vet att hon är engagerad i gruppen. Grupp C menar att det ibland är svårt att avgöra vilka beteenden som är okej och vilka som ses som rasistiska. I många fall är det enligt dem okej att invandrare från samma kultur kallar varandra "blattar", men att det ses som rasistiskt om en svensk säger det till en invandrare. Gruppen menar också att det kan vara svårt att avgöra vad som är på skoj och vad som är på allvar. Enligt dem är en stor del av kommentarer som fälls på skoj, men att det kan uppfattas som allvar av andra som inte är insatta i situationen.

Då denna empiridel har handlat om rasism kommer jag i nästa del att byta fokus och istället inrikta mig på de enskilda grupperna och dynamiken inom dessa.

3.2 GRUPPEN OCH DESS DYNAMIK

Detta avsnitt består av fyra delar. Den första delen handlar om gruppens organisation och syfte. Den andra delen handlar om gruppens medlemmar och den tredje om konflikter inom gruppen. Slutligen grundar sig det fjärde och sista avsnittet på observation vid intervjutillfället då jag anser att detta säger en del om gruppen.

3.2.1 Organisation och syfte

Gruppen på skola A bildades för ett år sedan efter att Ungdom Mot Rasism (UMR), efter initiativ från skolan, hade varit på skolan och informerat om sin verksamhet. UMR föreslog att skolan skulle starta en så kallad lokalgrupp och de som var intresserade fick anmäla sitt intresse. Anledningen till att UMR kom till skolan var att skolan hade haft problem med att nynazister varit på skolan, delat ut flygblad och satt upp klisterlappar. Syftet med gruppen är att arbeta mot fördomar och stereotyper. De intervjuade menar att gruppen både tillhör skolan och är utanför skolan. Det som talar för att den hör till skolan är att gruppen är startad som en lokal UMR-grupp och har en lärare på skolan som kontaktperson. Men eftersom gruppens möten är förlagda utanför skoltid och gruppen inte arbetar så mycket utåt mot de andra eleverna på skolan känner de sig lite utanför. En av de intervjuade menar att "Vi har så många råd på denna skolan så det blir bara mer som ett av dem". Beträffande motiven till att de intervjuade har valt att gå med i gruppen är alla överens om att det är viktigt att kämpa för

att alla ska respektera varandra. En av de intervjuade förklarar att hon inte var engagerad i någon annan grupp och tyckte att hon därför kunde engagera sig i denna grupp. En annan av de intervjuade är med i flera andra grupper, till exempel elevråd och stadens ungdomsråd.

Även gruppen på skola B är en lokalgrupp till UMR. Gruppen startades för ca två år sedan men på grund av brist på medlemmar som ville engagera sig låg verksamheten nere ett tag. Den grupp som finns idag startades med hjälp av skolans kurator i samband med höstterminens start. De flesta medlemmarna har bara varit med sedan dess. Syftet med gruppen är att bekämpa den rasism som finns på skolan. De intervjuade på skola B menar att arbetet mot rasism mest är inom gruppen men att de har förhoppningar om att det ska bli på hela skolan. De enskilda motiven till att engagera sig i gruppen varierar. En medlem menar att samhället skulle vara så mycket bättre utan rasism och en annan har en kompis som varit utsatt för rasism. En tredje medlem berättar att hon är engagerad eftersom hon verkligen är mot rasism och anser att alla människor är lika värda.

När gruppen på skola C skulle startas för ungefär ett år sedan var det tänkt att den skulle startas som en lokalgrupp till UMR eftersom några av gruppens medlemmar också är med där. Men då alla inte var eniga om detta valde man att istället starta en fristående grupp. Syftet med gruppen är att finnas i förebyggande syfte, om det skulle uppstå några problem på skolan.

Anledningen till att de intervjuade i grupp C har valt att gå med i gruppen är att de verkligen brinner för ämnet och för att det är så kul att vara med.

3.2.2 Gruppens medlemmar

Grupperna har ett tjugotal medlemmar vardera. Hur aktiva medlemmarna är varierar. De intervjuade i grupp A menar att de som kommer på mötena är de som pratat med den ansvarige läraren. De tycker att det är konstigt att inte fler än ett tjugotal av skolans 400 elever är engagerade. I grupp B menar de intervjuade att det i stort sett alltid är samma personer som går på gruppens möten. Andra medlemmar dyker upp då och då. Grupp C menar att 15-20 är aktiva och går på möten, men att det också finns ett stort antal passiva medlemmar. Dessa står för gruppens åsikter och hjälper till när det behövs, exempelvis när gruppen anordnar temadagar.

På skolorna A och C är majoriteten sistaårselever. Detta upplever grupperna som ett problem då en stor del av gruppen kommer att försvinna vid terminens slut. De känner oro för vad som kommer att hända med gruppen till hösten. För att lösa detta problemet försöker man vända sig till de eleverna som börjar på skolan och värva medlemmar bland dem. På skola B är en stor del av eleverna förstaårselever, och endast ett fåtal är elever som går sista året. Förklaringen är att man riktade sig till de yngre eleverna vid starten, just med tanke på att de andra snart skulle sluta. I grupp A går flera av medlemmarna i samma klass och i grupp B är i princip bara två av skolans gymnasieprogram representerade.

Något som är gemensamt för alla grupperna är att majoriteten av medlemmarna är tjejer. På skola A är endast 2 av 17 deltagare killar. På skolorna B och C är fördelningen en aning jämnare. Förklaringen som samtliga skolor ger är att det inte betraktas som coolt att vara engagerad i gruppen och därför låter många killar bli. En av de intervjuade menar att tjejerna vågar vara med till skillnad från killarna. En annan menar att ”Det är typiskt tjejigt att gå med i sånt här”. Någon uttrycker det som så att man som kille ska vara ”stor och tuff och slå ner folk. Då kan man inte vara med i en antirasistgrupp”. Något som är värt att poängtera är att endast en kille har varit med i intervjuerna. Kanske hade svaren blivit annorlunda om killarna själv fått svara.

3.2.3 Konflikter inom gruppen

Ett ämne som är intressant är konflikter inom gruppen. I grupp A upplevde jag inte att det fanns några konflikter. Istället skrattade medlemmarna mycket, skojade och retades med varandra. Något som skulle kunna beskrivas som en konflikt är att många av de ursprungliga medlemmarna har slutat. Förklaringen är enligt de intervjuade att de bara ville slippa lektioner, så när mötena lades utanför skoltid var de inte intresserade.

Även i grupp B har medlemsantalet sjunkit. Några medlemmar har blivit uteslutna ur gruppen då de inte har skött sig. En av gruppens medlemmar menar att det är viktigt att vara en bra representant för gruppen både under skoltid och fritid. Detta utvecklar gruppens ledare och förklarar att om man till exempel hamnar i slagsmål flera gånger, kan man inte representera gruppen. Gruppen menar också att det finns ett problem med medlemmar som inte dyker upp fast de vet att det ska vara möte. Då får de aktiva leta upp de andra strax innan mötet.

Beträffande medlemmar som inte närvarar på gruppens möten har grupp C diskuterat om det ska finnas krav på att medlemmarna regelbundet ska närvara vid gruppens möten. Slutsatsen var dock att det inte kan finnas någon sådan regel då man kan få förhinder som man själv inte styr över, till exempel praktik, sjukdom eller prov. De intervjuade i grupp C menar att det finns en liten kris i gruppen då inte alla medlemmar kommer överens. Gruppen består av flera starka viljor som alla vill bestämma. Då min kontaktperson i gruppen var en av de starka viljorna och de intervjuade verkade komma bra överens frågar jag mig om kontaktpersonen medvetet valt ut att endast de tre skulle närvara eller om det berodde på att de inte fått tag i några andra. När intervjun skulle avslutas sa de nämligen att om några andra av gruppens medlemmar hade varit med under intervjun hade det inte funkat och de ville inte att dessa andra skulle få höra intervjun.

3.2.4 Intervjuprocessen

Intervjun för grupp B genomfördes då de egentligen skulle ha ett vanligt möte. Därmed var det ont om tid innan de intervjuade var tvungna att gå tillbaka till sina lektioner. Det var svårigheter med att hitta intervjutillfälle som passade grupperna A och C. När de väl genomfördes hade därför gruppernas kontaktpersoner vissa besvär med att få tag i gruppens medlemmar. Som jag nämnde i metodkapitlet kan detta ha påverkat hur representativa de intervjuade var och hur väl de var förberedda. Som jag också nämnde i metodkapitlet var det meningen att jag skulle ha gjort ytterligare observationer av grupperna genom att närvara vid ett ordinarie möte. Detta blev aldrig av då ett möte blev inställt, en annan grupp skulle inte ha ett möte på flera veckor och den tredje var svår att få tag på.

Jag anser att det var möjligt att se vem som betraktades som ledare i gruppen. I intervjun med grupp A var det ingen som tog en naturlig ledarroll. Denna tillföll istället den ansvarige läraren som ej var närvarande. Gruppen menade själva att de inte var så organiserade när deras lärare/ledare inte var med. I grupp B hade ledaren ett större ansvar än de andra för t.ex. enkäterna. Dock var alla ungefär lika aktiva i diskussionen. I grupp C blev ledaren dominant i diskussionen. Att vederbörande la märke till detta själv tydliggörs i följande citat "Det kan jag svara på. Jag svarar på det mesta, det är lite taskigt."

Jag upplevde att alla grupper var bra på att diskutera. I grupp B blev dock inte diskussionerna så omfattande på grund av ovan nämnda tidsbrist. I intervjun med grupp A fanns det gott om tid, men jag upplevde att man ibland hamnade på sidospår. Det var även mycket skratt inom

gruppen. I grupp C var diskussionerna djupa, speciellt i de första frågorna. Men det hände ett flertal gånger att diskussionerna gled bort från ämnet och därför fanns det inte tid för så mycket diskussion i slutet av intervjun.

Den första delen av empirin handlade om begreppet rasism och den andra delen om de undersökta grupperna. Den tredje och sista delen kommer att handla om hur grupperna arbetar mot rasism på respektive skola.

3.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT I ARBETET MOT RASISM

Avsnittet består av två delar. Den första behandlar hur grupperna anser att man kan motverka rasism samt vilka metoder grupperna använder sig av. Den andra delen innehåller de hinder grupperna stöter på i sitt arbete och idéer om hur arbetet kan förbättras.

3.3.1 Arbetsätt mot rasism

I den undersökta kommunen har man det senaste året stramat upp arbetet mot rasism, bland annat genom att anta nya riktlinjer för arbetet mot främlingsfientlighet och annat som strider mot den demokratiska värdegrunden. En följd av detta är att varje skolområde ska ha en handlingsplan mot främlingsfientlighet. Alla de intervjuade grupperna har representanter som är med och framställer dessa handlingsplaner.

Flera av de intervjuades förklaringar till hur rasism uppstår har sin grund i grupperingar och okunskap om det okända. Grupperna A och B menar att en hel del rasism skulle försvinna om man bara lärde känna varandra. En av de intervjuade i grupp A tycker att man själv borde försöka skaffa sig en uppfattning om andra personer istället för att lyssna på vad andra säger. Personen ger också ett enkelt och konkret exempel på hur detta ska gå till ”Man borde kanske prata med de som man tycker illa om”. Grupp B fokuserar på att blanda olika kulturer, till exempel i bostadsområden och skolor. Därmed skulle svenskar och invandrare lära känna varandra och inse att grupperna inte är homogena. En av gruppens medlemmar berättar om ett projekt i hennes förra skola som innebar att en grupp invandrare från skolan hade utbyte med och lärde känna en grupp svenskar från en annan skola. Från början hade grupperna fördomar om varandra, men när de väl lärde känna varandra blev de kompisar. Även grupp C pratar om att blanda grupper för att undvika problem. De berättar att deras arbete går ut på att motverka ”vi och dom”-grupperingar

På skola A ligger fokus på arbetet inom gruppen istället för på hela skolan. De intervjuade menar att mycket av arbetet går ut på att själva få kunskap om hur man kan arbeta mot rasism, fördomar och stereotyper. Gruppen får bland annat kunskap om vad olika nazistiska symboler och sifferkoder står för samt om hur man kan bemöta rasisters och nazisters argument. Mötena som de har någon gång i månaden ägnas till stor del åt diskussion. Diskussionerna kan röra nyheter, respekt och aktiviteter man ska genomföra. Gruppen gör också en del övningar. Ett exempel är att de har fått skriva ner alla sina fördomar om olika grupper, bland annat killar/tjejer, pensionärer och invandrare. Gruppen har varit ute på en annan skola och berättat för yngre elever om sitt arbete i gruppen. Nu i vår har de planerat att besöka en ytterligare skola. Gruppen har även planer på att genomföra en respekt dag för hela skolan nu i vår.

Hur man ska arbeta i gruppen och vad man ska arbeta med kommer man ofta fram till i diskussioner inom gruppen. Det kan också vara någon som har läst något intressant. För att ge gruppen insikt i ämnet har deras kontaktperson visat rasistiska grupper webbsidor och tidningar. Gruppen har också en pärm från Ungdom Mot Rasism som innehåller olika samarbetsövningar. Gruppen anser inte att de har använt pärmen i någon större utsträckning än, men menar att den kan vara till nytta under den planerade aktivitetsdagen.

Hur ofta gruppen på skola B träffas beror på om de har något särskilt på gång eller inte. I början när de skulle informera skolans alla klasser om sin verksamhet träffades medlemmarna 2-3 gånger i månaden. De uppskattar att de annars träffas 1-2 gånger i månaden. Mötena ägnas, liksom på skola A, mycket åt diskussioner. Diskussionerna handlar först om vad man gjorde på förra mötet och vad man arbetar med för tillfället, sen är ordet fritt. Gruppens stora projekt för tillfället är en enkät som har delats ut bland skolans alla elever. Med enkäten vill man få fram hur mycket rasism det finns och vad eleverna tycker att man ska göra för att få bort den. Enkätresultatet kommer man sedan att använda som grund för fortsatt arbete. Gruppen har också en förhoppning om att dela ut enkäten på andra skolor i kommunen och få en övergripande bild av hur omfattande problemet är. Gruppen planerar också att ha två aktivitetsdagar under våren, en på skolan och en i samarbete med en annan skola. Gruppen anser inte att de har kommit så långt med andra aktiviteter, men de enskilda medlemmarna har en del förslag, till exempel teaterföreställningar. Hur gruppen ska arbeta kommer oftast fram genom diskussioner och idéer från gruppens medlemmar.

I likhet med grupp A och B, har grupp C regelbundna möten. Avsikten är att det ska vara möte varje eller varannan vecka. Dock kan det gå lång tid ibland mellan mötena på grund av brist på engagemang. På mötena väljer man ordförande, sekreterare och justeringsmän och följer en dagordning. De sammankallande i gruppen skriver dagordningen, men det är fritt fram för de andra att ta upp vad de vill diskutera under rubriken övrigt.

Under hösten anordnade gruppen en temadag på skolan för att försöka få fler nya medlemmar. Dagen innehöll bland annat dans i gymnastiksalen, en föreläsning med en före detta nazist och aktiviteter i kulturhörnan på skolan. Det fanns också planer på att ha mångkulturell mat, men tyvärr var man inte ute i tillräckligt god tid. I övrigt försöker gruppen synas ute på skolan. Ett exempel på detta är de tröjor som gruppen tryckt upp. Ett annat exempel är att gruppen har en egen konferens på skolans Internetbaserade mail- och konferenssystem. Planerna för aktiviteter under våren är inte riktigt klara. Frågan är om man ska genomföra en temadag eller om man ska fokusera på att planera inför hösten.

Gruppen berättar att det inte finns speciellt mycket skriftligt material om hur gruppen ska arbeta. Det enda som är skrivet är lite regler om hur ett möte ska gå till och att demokrati råder i gruppen. När det gäller att komma på idéer om hur man ska arbeta får man en del idéer från andra organisationer i kommunen där en del av gruppens medlemmar är med utanför skolan. I övrigt menar de intervjuade att mycket bygger på sunt förnuft.

3.3.2 Hinder och förbättringar

Grupp A ser ett problem med att majoriteten av medlemmarna slutar på skolan till hösten. De menar skämtsamt att de får bjuda på tårta för att locka nya medlemmar. De intervjuade vill att fler elever engagerar sig och att alla klasser blir representerade. Vidare menar de att det är viktigt att informera mer på skolan om gruppen och låta den ta plats. Detta skulle kunna göras genom att informera om gruppens möten på skolans "veckonytt", sätta upp affischer på skolan och låta gruppen ha ett eget rum. Man har redan försökt få in information om mötena på skolans veckonytt, men detta har av någon okänd anledning uteblivit. Utöver detta är det viktigt att rikta arbetet mot hela skolan istället för endast den egna gruppen. På så sätt skulle de inte vara en så tyst grupp som de menar att de är idag.

Grupp B tycker först och främst att alla som är med borde bli bättre på att verkligen engagera sig och komma på gruppens möten. Vidare vill de få fler medlemmar och representanter från

alla programmen på skolan. För att uppnå detta planerar man att till hösten informera alla nya elever om sin verksamhet. Grupp B menar också att tid är något man skulle behöva mer av. Som det är nu ligger gruppens möten på skoltid, något rektorn har godkänt, för att fler ska engagera sig. De intervjuade menar att annars hade alla åkt hem efter skoldagens slut. Men att mötena är förlagda på skoltid är inte enbart positivt. Även om lärarna är positiva till gruppen är de kritiska till att det tar av lektionstid. Det händer att en del lärare inte låter eleverna gå på gruppens möten. Eftersom det blir mycket extraarbete med att ta igen förlorat skolarbete är det inte så många som engagerar sig i gruppen. Det leder till ännu mer arbete till de som faktiskt gör det. En i gruppen har tankar på att man kanske skulle kunna göra UMR till en valbar kurs där man kunde tillgodoräkna poäng för sitt arbete. På så sätt skulle det inte påverka andra lektioner och de skulle verkligen kunna engagera sig. Som det är nu finns inte alltid tiden att tänka på UMR då det är mycket annat som tar tid.

Ytterligare förslag på hur man kan förbättra är att ha mer ordning och reda. Det skulle bland annat kunna innebära att man hade en bestämd tid i månaden när man träffas så att de aktiva inte behöver springa och leta efter medlemmar som inte dyker upp på mötena. Det skulle också innebära en dagordning på mötena och att man kallade till ett stort möte så att alla kom. Som det är nu uteblir en del medlemmar och resultatet kan bli vad de kallar ”flummöten”. Slutligen skulle de vilja att det var lättare att få tag på skolans kurator som hjälper till en del med arbetet.

Grupp C har för det första liksom grupp A problem med att majoriteten av medlemmarna, varav flera är mycket aktiva, kommer att sluta på skolan efter denna terminen och behöver också få fler engagerade i de lägre klasserna. Detta vill man uppnå genom temadagar i början av höstterminen. De intervjuade menar också att de som redan är medlemmar borde bli bättre på att engagera sig även i allvarliga saker och inte bara ställa upp på det roliga.

För det andra ser grupp C liksom grupp B tidsbrist som ett problem. En del har inte möjlighet att närvara på möten på grund av praktik, prov och viktiga lektioner. En annan likhet med grupp B är att en del lärare inte tycker om att det tar tid från studierna. Men det finns också lärare som inte tycker att det är några problem. Slutligen ställer gruppen sig kritisk till några lärares agerande under höstens temadag då de inte kontrollerade närvaron under den obligatoriska föreläsningen med en före detta nazist.

Redovisningen av empirin har presenterats i tre avsnitt, varav det första handlade om begreppet rasism, det andra om gruppen och dess dynamik och det tredje om gruppernas tillvägagångssätt i arbetet mot rasism. I följande kapitel kommer analysen att ske då jag knyter ihop kapitel två och tre, dvs. mina teoretiska utgångspunkter och empirin.

4. ANALYS

Jag kommer att dela in analysen i två delar. I den första delen kommer jag att knyta empirin till avsnittet om tidigare forskning och annan litteratur. I den andra delen kommer jag att analysera empirin utifrån W.R. Bions gruppteori, närmare bestämt begreppen arbetsgrupp och grundantagandegrupp.

4.1 ANALYS UTIFRÅN TIDIGARE FORSKNING OCH ANNAN LITTERATUR

När det gäller vilket arbetssätt grupperna väljer i sitt arbete anser jag att det kan jämföras med de angreppssätt som Dadzie (2001) presenterar som det informativa och det multikulturella angreppssätten. Det informativa innebär att man genom lektioner, gästföreläsningar, teaterföreställningar och/eller lokala antirasistkampanjer lär ungdomarna om exempelvis historien, immigration och asylsökande. Jag menar att de jag har intervjuat använder sig av de informativa metoderna, men väljer andra kunskapsområden. Jag anser att detta angreppssätt är tydligast i grupp A. I grupp A ligger fokus på att ge gruppens medlemmar kunskap om bland annat rasistiska symboler och hur man bemöter rasistiska argument. Vidare startade gruppens arbete efter att Ungdom Mot Rasism hade varit ute på skolan och informerat, vilket jag ser som ett exempel på en lokal antirasistkampanj. Slutligen är gruppmedlemmarna själva informatörer när de går ut på andra skolor och berättar om sitt arbete. Även grupp C använder sig av det informativa arbetssättet då de har haft en gästföreläsning av en före detta nazist. Då grupp B inte har kommit så långt med konkreta aktiviteter är det svårt att dra slutsatser om vilket angreppssätt de använder. Men när de diskuterar sina idéer föreslår de teaterföreställningar, något som även Dadzie tar upp, samt att göra arbetet till en valbar kurs, något som skulle innebära lektioner i ämnet.

Det multikulturella angreppssättet kan exempelvis innebära studiebesök och olika aktiviteter från olika kulturer så som dans, musik och matlagning (a.a.). Det tydligaste exemplet på detta från min undersökning är grupp C som i höstas anordnade en temadag för hela skolan. Där fanns det inslag av dans och aktiviteter i skolans kulturhörna. Från början var det också tänkt att man skulle ha mångkulturell mat, något som tyvärr inte blev av. Det var också tänkt att

göra ett studiebesök i Tyskland, men det har dessvärre inte blivit av. Även grupp B:s planer på en aktivitetsdag på skolan tror jag kommer utgå från det multikulturella angreppssättet. Det finns många relevanta jämförelser att göra mellan Aron Cwifelds resultat och resultatet från min undersökning. En likhet är att arbetet utgår från en grupp elever. Detta skiljer sig från de skolor Gillborn undersökt, där arbetet utgått ifrån en kärngrupp bestående av vuxna. Cwifeld menar att från allra första början var det meningen att gruppens arbete skulle förändra hela skolan i antirasistisk riktning, men att målen för Pow-wow så småningom ändrades till att lära gruppens medlemmar om rasism, mobbing etc. Efter minst ett års arbete gick medlemmarna ut och informerades i andra klasser (Cwifeld, 2003). Jag anser att man kan likna detta vid grupperna A och B:s arbete där man anser att det är viktigt att själv ha kunskap om ämnet innan man föreläser för andra. Av den anledningen ligger fokus just nu på arbete inom gruppen, men man har planer på att arbeta utåt mot hela skolan. En annan jämförelse kan göras med den konflikt som kan uppstå med lärarna när eleverna måste gå från lektioner för att kunna närvara på gruppens möten. Detta är något alla grupper tar upp, mer eller mindre omfattande. Det är i nuläget endast på skola B som det är aktuellt då de andra grupperna har flyttat mötena till att ligga utanför skoltid. Det som förbättrade situationen på skolan i Cwifelds undersökning var när Pow-wow gruppens arbete blev en valbar kurs (a.a.). Detta är ju något som gruppen på skola B har förhoppningar om. De menar att det då skulle vara möjligt att lägga mer tid på engagemanget utan att det drabbar de vanliga studierna.

Det är även möjligt att göra en liknelse kring arbetet mellan de grupper jag undersökt och de exempel som ges i skolverkets broschyr *När ord blir handling*. I broschyren beskrivs eleverna som spjutspetsar i skolans antirasistiska arbete då de utbildas för att föra kunskapen vidare till andra elever (Skolverket, 1995). Grupperna jag intervjuade ägnar sig dels åt att utbilda sig själva i frågan, dels att nå ut till övriga elever och personal på respektive skola.

Kampmann (1996) beskriver vad hon anser är målen med antirasistiskt arbete. Målen handlar om att lägga märke till strukturer där rasism kan uppstå och se sin egen del i dessa strukturer. Ett av målen handlar dessutom om att känna till sina egna rasistiska tendenser och att arbeta med dessa. Ett annat mål är att utarbeta strategier för konfliktlösning. Dessa mål anser jag att man kan knyta an till det grupperna A och B säger om att det är viktigt att veta var man själv står och har för åsikter innan man kan föreläsa för andra. Grupp B påpekar dessutom att det är viktigt att representera gruppen även på sin fritid.

Det är även möjligt att knyta an mitt resultat till det Kampmann nämner om rasismens funktioner och förankringar. En funktion är att det utgör en referenspunkt för den kollektiva identiteten (Kampmann, 1996.). Grupp B menar att det lätt uppstår grupperingar mellan svenskar och invandrare då man egentligen inte känner varandra utan tror att grupperna är homogena. Även grupp C pratar om grupperingar i termerna vi-och-dom, något de menar är viktigt att motverka. En annan funktion Kampmann nämner är att fungera som ett skydd mot den personliga osäkerheten (a.a.). Grupperna i undersökningen menar ju att rasism uppstår för att man är rädd för det okända. Grupp C anser dessutom att de som är med i rasistiska eller nazistiska organisationer är väldigt osäkra i sig själva. Detta kan även kopplas till Kampmanns resonemang om att rasism ger en viss stabilitet i en värld där mycket förändras (a.a.).

Vidare beskriver Kampmann hur rasism kan vara förankrat på olika nivåer. På den kulturella nivån kan rasism till exempel vara förankrat i stereotyper och med hjälp av media (a.a.). Stereotyper är något som speciellt grupp A tar upp när de förklarar rasism. Även grupp B pratar om att rasism handlar om förutfattade meningar om andra människor, dvs. stereotyper. Grupp A nämner medias roll då de menar att det är fel att ge rasister mycket publicitet. Istället tycker de att man borde ge publicitet åt personer som engagerar sig mot rasism. En av de intervjuade i grupp B nämner även medias roll då de talar om ifall personer som har varit inblandade i något har invandrarbakgrund, men att samma sak inte gäller svenskar. I grupp C nämns medias roll indirekt när en av de intervjuade menar att man kan känna rädsla för andra kulturer genom vad man hör i media.

På den individuella nivån kan rasism förankras bland annat genom socialisation och generalisering utifrån enstaka händelser (a.a.). Grupperna A och B menar att den primära socialisationen som sker med hjälp av föräldrarna påverkar vilka åsikter man har. Vidare menar grupp B att även den sekundära socialisationen som sker i umgänget med kompisar spelar roll. Grupp B belyser faran med generaliseringar utifrån enstaka händelser, till exempel slagsmål. De menar att det är viktigt att tänka på att det lika gärna kan vara svenskar som invandrare som slåss.

4.2 ANALYS UTIFRÅN BIONS GRUPPTEORI

I detta avsnitt kommer jag att beskriva grupperna, var och en för sig, utifrån begreppen arbetsgrupp och grundantagandegrupp. Som jag skrev i teoriavsnittet menar Bion att en

arbetsgrupp kan skifta till att vara en grundantagandegrupp och att det då alltid bygger på samma grundantagande. Detta är något jag ställer mig kritisk mot utifrån de grupper jag undersökt. Jag anser att jag har funnit tendenser till att grupperna använder sig av mer än ett grundantagande även om det oftast är ett som dominerar.

Då grupp As arbete till största del riktas mot den egna gruppen anser jag att det är svårt att tillämpa Bions begrepp arbetsgrupp. Det arbete som riktas mot gruppen fokuserar på att ge de enskilda individerna kunskap om rasism, istället för att de har en gemensam arbetsuppgift. Det finns ändå en del inslag av arbetsgruppsstillstånd. Exempel på detta är att nya idéer kring arbetet välkomnas och man utnyttjar den speciella kompetens som finns bland deltagarna. En av gruppens medlemmar är engagerad i flera grupper mot rasism och har en bok om rasisters argument. De andra medlemmarna blir nyfikna och vill ta del av boken vid nästa möte.

Det finns en klar fördel med att en lärare leder gruppen då arbetet blir mer organiserat, men utifrån Bions teori betraktar jag gruppen som en beroendegrupp. De intervjuade menar att de inte är så organiserade när deras ledare inte är med. Vidare berättar de att ingen vet när gruppen har möte, så om man kommer på mötena eller ej beror på om man har pratat med ledaren eller ej. Granström (2000) menar att en deltagarna i en beroendegrupp blir förvirrade när de krävs på ansvar. Detta kunde jag uppleva i diskussionen kring pärmen de först sa att de använde, men sen inte riktigt visste vad de använde den till. Jag anser att det också finns vissa tendenser på flyktbeteende i gruppen då det är mycket skoj och skratt i gruppen. Ett exempel är när de får frågan hur de ska få nya medlemmar och svarar ”att bjuda på tårta”.

Jag anser att grupp B är att betrakta som en arbetsgrupp en stor del av tiden. För det första har en arbetsgrupp enligt Granström arbetsuppgiften i fokus och riktar sitt arbete mot handling. Grupp B har klart för sig vad de ska arbeta med resten av terminen, enkätsammanställning och aktivitetsdagar. De menar att även om arbetet tar lång tid så får de sakerna gjorda. För det andra är arbetet i en arbetsgrupp jämnt fördelat mellan deltagarna vilket jag anser stämmer utifrån det jag såg av gruppen, dock med undantag från de medlemmar som inte närvarar vid mötena. För det tredje är kreativitet välkommet i en arbetsgrupp. Detta exemplifieras av den positiva respons gruppmedlemmarna ger varandra för deras idéer om hur gruppen ska arbeta, till exempel angående teatrar och att göra Ungdom mot rasism till en valbar kurs.

Jag menar att det grundantagande som dominerar i grupp B är det som bygger på kamp/flykt. Den första saken som tyder på kamp är att gruppen refererar till flera konflikter. En sådan konflikt rör gruppmedlemmar som har misskött sig. Granström menar att om fienden är utanför gruppen förväntas ledaren leda kampen mot fienden (Granström, 2000). Detta exemplifieras när grupp B:s ledare förväntas förklara varför medlemmarna som inte skötte sig blev uteslutna ur gruppen. En annan konflikt rör lärarna och deras åsikt om att gruppens arbete tar för mycket av lektionstiden. Slutligen grundar sig hela arbetet på en kamp mot den rasism som finns på skolan. Jag anser att man skulle kunna se grupp B som en specialiserad arbetsgrupp som utgår från kamp. Detta gäller inte de andra skolorna då de inte anser sig ha några större problem med rasism. Det som tyder på flykt inom gruppen är att flera medlemmar uteblir från gruppens möten. Gruppen menar att när deltagarnantalet på mötena är lågt kan det bli så kallade ”flummöten”, något som tyder på flykt från arbetsuppgiften.

Jag menar att det även finns små tendenser att använda sig av beroendegrundantagandet i grupp B då de till exempel hänvisar till gruppens ledare angående frågan om enkätresultatet samt menar att det inte är lätt att få tag på skolans kurator som hjälper till med arbetet.

Ett av arbetsgruppens kännetecken är enligt Granström (2000) att arbetet är jämnt fördelat mellan medlemmarna. Detta är något som återfinns i grupp C. Två medlemmar sammankallar till möten under vilka man följer en dagordning samt väljer ordförande, sekreterare och justeringsmän. Arbetet i grupp C är inriktat på handling, bland annat genom att trycka upp gemensamma tröjor, anordna temadagar och har en konferens på skolans mail- och konferenssystem.

Jag anser att grupp C använder sig av kamp/flyktgrundantagandet. En sak som tyder på detta är att gruppens representanter flera gånger under intervjun diskuterar sidospår som inte har med arbetsuppgiften att göra. Detta är något Granström tar upp som exempel på flyktbeteende. Beträffande konflikter inom gruppen kan gruppen både använda sig av kamp och flyktbeteende. Gruppen har många starka viljor som vill vara med och bestämma och detta leder till konflikter, vilket är kampbeteende. Jag upplevde dock att man försökt undvika konflikt under intervjun när man valde ut vilka som skulle representera gruppen. En tredje sak som tyder på flykt är att man avfärdar rasistiska kommentarer man hör på skolan och betraktar det som skämtande. Slutligen tyder det också på flykt när flera medlemmar inte engagerar sig när arbetet gäller allvarliga saker, utan bara när det händer något roligt.

5. AVSLUTNING

5.1 SAMMANFATTNING

Mitt syfte har varit att undersöka hur tre antirasistiska elevgrupper arbetar mot rasism. De frågeställningar jag använde mig av var:

- Vad är, enligt grupperna, rasism och hur ser situationen ut på skolan?
- Hur ser gruppdynamiken ut i grupperna?
- Vilka tillvägagångssätt använder gruppen och hur kan de förbättra sitt arbete?
- Hur kan grupperna beskrivas utifrån Bions begrepp arbetsgrupp och grundantagandegrupp?

Grupp A och B menar att rasism handlar om förutfattade meningar om andra människor, till exempel på grund av utseende eller ras. En av de intervjuade i grupp C menar att rasism är att man tycker det är fel på personer som inte är etniskt svenska. Alla grupperna menar dock att rasism är något som inte enbart handlar om svenskar mot invandrare utan det kan uppstå även i andra konstellationer. Det kan enligt de intervjuade också ha en bredare innebörd och inkludera mobbning. Grupperna A och B är kritiska till begreppet antirasism, medan grupp C helt enkelt menar att det är motsatsen till rasism. Grupperna anser att rasism uppstår dels på grund av individuella faktorer som en persons närmsta omgivning, en osäkerhet i sig själv och rädsla för det okända, dels på grund av strukturella faktorer som segregation och media.

Det finns relativt stora skillnader mellan situationerna på skolorna. Skola A menar att de egentligen inte har så mycket problem med rasism, utan det handlar om brist på respekt för varandra. Skola B berättar att de har mycket problem med rasism och att många elever öppet talar om att de är rasister. Skola C anser inte att de har problem med rasism. De intervjuade menar att en del yttranden mellan eleverna kan låta rasistiska, men att det egentligen bara är på skoj.

De organisatoriska likheterna för grupperna är att de har funnits i ungefär ett år, att de har ca 20 medlemmar och att majoriteten av medlemmarna är tjejer. Två av grupperna, A och B, är så kallade lokalgrupper till riksorganisationen UMR, medan den tredje gruppen, C, är en fristående grupp. Även om samtliga grupper arbetar mot rasism finns det skillnader i syftet med grupperna. Grupp A arbetar mot fördomar och stereotyper, grupp B vill bekämpa den rasism som uttalat finns på skolan och grupp C menar att deras syfte är att arbeta

förebyggande mot rasism. En annan skillnad avser konflikter inom gruppen. Det verkar inte finnas några konflikter inom grupp A, grupp B har problem med medlemmar som inte dyker upp och i grupp C uppstår en del konflikter mellan gruppens många starka viljor.

En likhet mellan gruppernas tillvägagångssätt är att en stor del av mötena ägnas åt diskussion som leder fram till hur man ska arbeta. En annan är att någon i varje grupp medverkar som elevrepresentant i arbetet med en handlingsplan mot främlingsfientlighet för respektive skolområde. En tredje likhet är att grupperna har haft eller planerar att ha en aktivitetsdag för hela skolan. Den stora skillnaden mellan grupperna är att en stor del av arbetet på skola A handlar om att ge den egna gruppen kunskap om ämnet, medan de andra gruppernas arbete är mer riktade till hela skolan.

Grupperna har flera tankar om vad som krävs för att gruppens arbete mot rasism ska kunna förbättras. För det första behöver grupperna fler medlemmar, gärna med en spridning beträffande årskurs och klasstillhörighet. För det andra behövs mer tid för att kunna engagera sig. Grupp B menar att det bästa hade varit att göra arbetet till en valbar kurs på skolan så att det övriga skolarbetet inte blir lidande. För det tredje behöver arbetet riktas mot hela skolan istället för bara den lilla gruppen.

Jag valde att analysera empirin utifrån Bions gruppteori och begreppen arbetsgrupp och grundantagandegrupp. Jag fann det svårt att tillämpa begreppet arbetsgrupp på grupp A då deras arbete mestadels går ut på att ge den lilla gruppen kunskap. Jag menar att grupp A främst använder sig av beroendegrundantagandet, men att det också finns små inslag av flyktgrundantagandet. Jag anser att det finns många inslag av arbetsgruppstillståndet beträffande grupp B. De uppfyller flera av de kriterier Granström tar upp. Gruppen använder sig av kamp/flyktgrundantagandet, med fokus på kamp, och eventuellt kan man betrakta gruppen som en specialiserad arbetsgrupp då deras arbete handlar om en kamp mot rasismen som finns på skolan. Det finns även små inslag av beroendegrundantagandet i grupp B. Jag upplevde att grupp C är en arbetsgrupp när de utför sitt arbete, men upplevde under intervjun flera inslag av kamp/flyktgrundantagandet, med fokus på flykt.

5.2 SLUTDISKUSSION

Inledningsvis var tanken att uppsatsens fokus skulle vara vilka tillvägagångssätt grupperna använde sig av och vad de grundade sitt arbete på. Under datainsamlingens gång blev jag

vare att en hel del information istället handlade om gruppen och dess medlemmar, så då fick jag skifta fokus en aning.

Gruppens beskrivningar av begreppet rasism är klart mer omfattande än den Giddens (2003) ger som innebär att grupper betraktas som över- eller underlägsna beroende på ras, kultur eller religion. Grupperna menar visserligen att rasism handlar om att man inte tycker om andra "raser" eller de som inte är etniskt svenska, men de inkluderar även mobbning, förutfattade meningar och stereotyper i begreppet. Två av grupperna vill inte se sig själva som antirasister då de menar att antirasister också kan ses som rasister då de ej tycker om rasister. Det verkar alltså som om det blivit inflation i begreppets innebörd. Från att ha handlat om indelning av människor utifrån "ras" handlar det enligt grupperna i grova drag om att tycka illa om andra grupper. Att ha rasistiska åsikter leder dessutom inte automatiskt till att man blir kallad rasist. Om man inte omsätter sina åsikter i handling kan man istället bli betraktad som "hobbyrasist". För mig är denna tanke skrämmande då jag anser att rasism är ett minst lika stort problem när det rör personers åsikter. Det är också en aning oroande att två av grupperna inte kallar sig själva antirasister med rädslan att själva bli betraktade som rasister.

I inledningen hänvisade jag bland annat till skollagen där det står att alla som arbetar på skolor aktivt ska motverka rasistiska beteenden. Då jag valde att enbart undersöka hur elevgrupper arbetar mot rasism vet jag inte hur lärare och övrig personal på skolan motverkar rasism. Det jag vet är att alla skolområden ska framställa en handlingsplan mot rasism och främlingsfientlighet i enlighet med de nya riktlinjer Barn och utbildningsförvaltningen i den undersökta kommunen antog 2005. Sen får man hoppas att det inte bara blir ord på ett papper utan att handlingsplanen faktiskt har en inverkan på skolans verksamhet. Vidare anser jag, liksom Cwifeld (2003), att det är viktigt att eleverna inte får allt ansvar för arbetet rasism, utan att även de vuxna tar sin del. Dock anser jag att eleverna är en viktig resurs som man inte får glömma bort. Att motverka rasism är något som alla måste hjälpas åt med, både eleverna och personal.

Det har varit svårt att få en djupare inblick i gruppernas arbete då jag endast träffat respektive grupp ca en timme. För att få mer kunskap om gruppens arbete hade det krävts att följa arbetet en längre tid och närvara vid gruppens ordinarie möten. Då hade det varit möjligt att se om det de har berättat faktiskt stämmer med verkligheten eller om det bara är en idealbild över hur de vill arbeta. Anledningen till att jag överväger detta är att det inte fanns tillfälle för mig

att närvara och observera vid ett ordinarie möte med respektive grupp trots att grupperna sa sig ha möten ca två gånger i månaden. Jag anser dock ändå att jag har fått tillräckligt med material för att kunna dra de slutsatser jag dragit, då jag fått en hel del information om grupperna och deras arbete utifrån kontakten med dem före, under och efter intervjuerna

Jag tycker att man ska fråga sig vad det är som gör att det inte är mer än 20 elever på varje skola väljer att engagera sig i arbetet. Är det så att de tycker att det tar för mycket tid? Är det inte "coolt" att engagera sig? Eller är det helt enkelt så att de inte vet om att gruppen finns? Att det bara skulle vara 20 elever på varje skola som är mot rasism är nämligen en förklaring som jag varken hoppas eller tror på. Vidare har jag reflekterat över är den sneda könsfördelningen i grupperna. De förklaringar jag fick under intervjuerna handlade om att det inte sågs som "coolt" att engagera sig och att killar påverkas mer av gruppträck. Eftersom endast en kille var med under intervjuerna har jag i stort sett bara fått tjejernas syn på det hela. Det hade varit intressant att låta killarna ge sin syn på det hela.

Cwifelds slutsats var att Pow-wow-gruppen hade överlevt så länge mycket tack vare de två lärarna och tillika eldsjälarna samt att gruppen blev en valbar kurs. Frågan är om de grupper jag intervjuat kommer att överleva en längre tid eller om arbetet upphör när de mest aktiva eleverna slutar på skolan. Kanske borde man följa ovan nämnda exempel och göra arbetet till en valbar kurs, precis som en av de intervjuade i grupp B föreslår. Detta hade inte bara gett medlemmarna mer tid att engagera sig utan även säkrat gruppens överlevnad. Då hade grupperna kunnat fokusera mer på arbetet.

Jag har i denna undersökning belyst en liten del av ämnet och det har under arbetets lopp dykt upp flera nya frågeställningar, som jag nämnt ovan. Om jag skulle gjort en fortsatt undersökning anser jag att det varit mycket intressant att granska de handlingsplaner som finns mot rasism och främlingsfientlighet och se hur dessa används i verkligheten. Det hade varit mycket givande att då ta reda på både elever och personal har för åsikter i frågan.

Referenser

- Bion, W.R. (1974) *Gruppterapi- teorier och erfarenheter*. Stockholm. Prisma.
- Bonnett, Alastair (2000) *Anti-racism*. London. Routledge.
- Cwifeld, Aron (2003) ”*Pow-wow kan inte frälsa hela skolan*”- *Antirasistisk verksamhet på en grundskola*. Linköpings Universitet, campus Norrköping.
- Dadzie, Stella (2001) *Toolkit for tackling racism in schools*. Trentham books.
- Giddens, Anthony (2003) *Sociologi*. Lund. Studentlitteratur.
- Gillborn, David (1995) *Racism and antiracism in real schools*. Buckingham Open University Press.
- Granström, Kjell (2000) *Dynamik i arbetsgrupper- Om grupprocesser på arbetet*. Lund. Studentlitteratur.
- Kampmann, Bärbel (1996) ”Anti-racist youth work approaches in Germany” i Aluffi-Pentini, A & Lorenz, W red,: *Anti-Racist Work with Young People*. Bournemouth Bourne Press.
- Lindblom, P H & Nordback, K, red. (2004) *Svensk lag 2004*. Uppsala. Iustus förlag. 7:e upplagan
- Skolverket (1995) *När ord blir handling*. Västervik. Skolverket
- Svedberg, Lars (2003) *Gruppsykologi*. Lund. Studentlitteratur. Tredje upplagan
- Trost, Jan (1997) *Kvalitativa intervjuer*. Lund. Studentlitteratur.

Tidningsnotiser

- 060425 ”Nazist i lumpen får åka hem”. *Sydsvenskan*, s A6
- 060426 ”Nazister kandiderar i Kristianstad”, *Sydsvenskan*, s A6
- 060426 ”73-åring bötar för ”svartskalle””, *Sydsvenskan*, s A6

Internet

- <http://www.umn.nu> 060328
- <http://www.sydsvenskan.se> (060329) 060425
- <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19851100.htm>, 060511
- <http://web.telia.com/~u58106060/laroplan/lpo942.htm>, 060511

Bilaga 1 Intervjuguide

*

Hur många är med i gruppen?

Hur ofta träffas ni?

När startades gruppen

**

Av vilken anledning startades gruppen

Hur går ett möte till?.

Finns det samarbete med andra grupper? (Moderorganisation?)

Får deltagarna/medlemmarna någon utbildning?

Vilka metoder använder ni? Vad har ni gjort? Vad planerar ni att göra?

Vad är rasism? Hur uppstår rasism?

Hur skulle ni beskriva situationen på skolan?

Motiv till engagemang?

Vad har ni för utgångspunkter i ert arbetssätt? Varifrån får ni idéer om vilka metoder som ska användas?

Vilken respons får ni från elever och personal på skolan?

Hur skulle ni vilja beskriva resultatet av arbetet? Vad är bra, vad kan bli bättre, hur (utifrån vilka grunder) bedömer man resultatet